

стих послуг, торгівлі, ресторанів та готелів була лише на 10-20 грн. менша, ніж у державному управлінні. Тепер різниця між ними становить 1,6-2 рази.

IV. Висновки. Диференціація в оплаті праці стала основним чинником глибокого розшарування населення України за матеріальним становищем [9]. Звичайно, в ринкових умовах розміри заробітку залежать не лише від кваліфікації, тривалості робочого часу і трудового внеску працівника, але й організаційної форми підприємства, якості менеджменту та кінцевих результатів, стану соціально-трудових відносин. Проте держава повинна нести відповідальність не лише за розробку та дотримання соціальних стандартів в оплаті праці, якими є мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум, а й за дотримання певних пропорцій, спрямованих на забезпечення елементарної соціальної справедливості щодо відповідності змісту праці та її оплати. За висновком В. Гейця, забезпечення процесу скорочення диференціації в доходах є пріоритетом, інакше результати економічного зростання будуть привласнені, в першу чергу, багатою частиною населення [10]. Надмірна і необґрунтована різниця в оплаті праці може призвести до маргіналізації не лише окремих працівників, а й цілих трудових колективів, підризу мотивації до праці, подальшого занепаду проблемних галузей та регіонів, що, зрештою, може обернутися протистоянням та соціальною напругою в суспільстві. Системне вирішення накопичених проблем в оплаті праці можливе лише на основі повномасштабного запровадження єдиної тарифної

сітки, що має забезпечити матеріальну зацікавленість працівників у підвищенні кваліфікації, нарощенні власних знань, навичок та спроможностей, тобто особистого людського капіталу.

1. Жилінська О., Парафійник А. Емпіричні дослідження впливу досліджень і розробок та інновацій на зайнятість // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 1. – С. 23-29.

2. Пирожков С.И. Трудовой потенциал в демографическом измерении. – К.: Наукова думка, 1992. – 180 с.

3. Доклад о развитии человека 2004: Культурная свобода в современном многообразном мире / Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь мир», 2004. – 328 с.

4. Онікієнко В.В., Коваленко Н.І. Продуктивна зайнятість: зміст, актуальні проблеми і шляхи досягнення. – К.: РВПС України НАН України, 1999. – 52 с.

5. Новиков В., Сіройч З. Концептуальні засади соціально орієнтованої економіки (практика європейських країн) // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 6. – С. 30-35.

6. Шестопалов Г.Г. Інноваційний потенціал економічного зростання України // Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки: Зб. наук. пр. – К.: ОІЕ НАН України, 2004. – С. 39-55.

7. World employment report 2004-05. Employment, Productivity and Poverty Reduction. <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/wer2004.htm>

8. Праця України 2005: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2006. – 352 с.

9. Лібанова Е.М. Доходи, нерівність та бідність // Реалізація цілей розвитку тисячоліття ООН в Україні: подолання бідності та підвищення життєвого рівня населення: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2004. – С. 5-10.

10. Геец В.М. Уроки и перспективы рыночных реформ и долгосрочного экономического роста в Украине // Экономическая теория. – 2004. – № 2. – С. 3-25.

In the article there is the necessity of forming of innovative model of labour-market, a level and dynamics of labour productivity is analysed, the ways of its increase are offered.

Черніченко В.В.

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Стаття присвячена дослідженню проблем економічної активності молоді у процесі реструктуризації економіки, виявленню причинно-наслідкових зв'язків між факторами, що впливають на зміни характеру зайнятості, окреслено напрями зниження наслідків негативного впливу різних факторів на зайнятість молоді.

Ключові слова: ринок праці, економічна активність, зайнятість, безробіття, крупнотоварне сільськогосподарське виробництво, особисті господарства.

I. Вступ. Трансформаційні процеси в аграрній сфері, які супроводжувались глибокою соціально-економічною кризою, оха-

рактизувались докорінними змінами аграрної складової господарського механізму країни. Основним проявом цих змін стало запровадження земельної реформи, що призвела до кардинальної зміни земельних відносин, зокрема, форм власності, трансформації в організації виробництва і господарювання тощо. Одним з основних етапів здійснюваної земельної реформи було роздержавлення земель сільськогосподарського призначення з їх наступним паюванням і передачею у приватну власність селян. У результаті цього власниками земельних ділянок (паїв) стали понад 6,8 млн. колишніх працівників колективних та державних сільськогосподарських підприємств, а 71,4 % сільськогосподарських угідь та 79,6 % ріллі перебувають нині у приватній власності.

Основним наслідком реформи аграрного сектора стало серед іншого формування такої структури сільського господарства, у якій функціонують з одного боку – крупнотоварні сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм (господарські товариства, кооперативи, приватні, приватно-орендні, державні підприємства, крупні фермерські господарства тощо), створені на базі реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств, з іншого – невеликі фермерські господарства та особисті селянські господарства. Безумовно, що такий стан речей не міг не вплинути на сільський ринок праці у тому числі і молодіжний. Так, якщо у дореформений період сільський ринок праці традиційно потребував значної кількості молодих працівників різноманітного профілю і вони без зайвих клопотів могли працевлаштуватися за місцем проживання, то із становленням нових форм господарювання ситуація змінилась і сфера прикладання праці для сільської молоді тут суттєво звузилась. За таких умов чи не єдиною альтернативою стала зайнятість в особистих господарствах.

Слід зазначити, що зміна структури власності на землю, у результаті чого власником земельної ділянки стала конкретна людина, мала би знівелювати негативні наслідки звууження сфери прикладання праці молодих селян у крупнотоварних сільськогосподарських підприємствах і відповідно компенсувати втрачений заробіток за рахунок зайнятості на власній землі, однак цього не стало-

ся. Нині склалася ситуація, коли селяни, маючи у власності землю, не можуть нею вільно (залежно від потреб) розпоряджатись – продати, віддати під заставу для отримання кредиту (наприклад, на розвиток власного господарства) тощо. Отже, за нинішніх умов молоді люди сільської місцевості мають досить обмежені можливості щодо ефективного прикладання власної праці за місцем проживання. Тому проблема зайнятості сільської молоді є нині однією з найгостріших і потребує термінового вирішення. Проблеми зайнятості та економічної активності населення особливої гостроти набули на початку 90-х років, саме тоді розробки відомих вітчизняних вчених (С. Бандура, Е. Лібанової, О. Макарової, І. Петрової, І. Прокопи та ін.) стали підґрунтям для подальших наукових пошуків щодо розв'язання названих проблем.

II. Постановка завдання. Нині дослідженням проблем ринку праці, економічної активності населення присвячено низку публікацій, однак особливості функціонування саме молодіжного сільського ринку праці та економічної активності сільської молоді потребують глибшого вивчення. Власне актуальність зазначених проблем саме в аграрному секторі, їх недостатня розробленість і практичне значення вимагають окремого дослідження, що і зумовило головну мету статті – аналіз економічної активності сільської молоді.

III. Результати. Необхідність окремого дослідження молодіжного ринку праці у сільській місцевості є наслідком не лише трансформаційних процесів, що відбуваються в країні і впливають на усі без винятку галузі економіки, але і значною мірою зумовлюються історичними, географічними, демографічними та іншими факторами. Власне цей комплекс чинників і визначає, поряд з іншими необхідність такого дослідження.

Позитивні тенденції, якими характеризується молодіжний ринок праці в цілому, значною мірою нівелюються ситуацією на молодіжному ринку праці сільської місцевості. За останні сім років пропозиція робочої сили молоді на сільському ринку праці зросла із 2396,5 тис. чол. у 1999 році до 2540,9 тис. чол. у 2005 році, тобто збільшилась на 144,4 тис. чол., що у відносному вираженні становить 6 %. Це трохи більше третини від

усього економічно активного сільського населення. Слід зазначити, що у даному випадку внесок кожної з вікових груп молоді у назване збільшення характеризується певною диференціацією. Зокрема, основою названого збільшення є наймолодша група молоді віком 15-24 років, чисельність економічно активних осіб зазначеного віку зросла майже на 20 %. Майже не змінилась чисельність осіб віком 30-34 років (збільшення становило лише 4,2 тис. чол.), а чисельність економічно активної молоді віком 25-29 років навіть дещо скоротились. Назване скорочення становило 15,7 тис. чол.

Знаковим у даному випадку є те, що, поряд із збільшенням чисельності економічно активної молоді, збільшується і контингент зайнятих. За досліджуваний період загальна чисельність зайнятої сільської молоді зросла із 2157,2 тис. чол. у 1999 році до 2314,6 тис. чол. у 2005 році, що становить 35,1 % від загальної чисельності зайнятого сільського населення. Слід зазначити, що основою суттєвого збільшення чисельності зайнятої молоді є збільшення контингенту осіб наймолодшої вікової групи, яке у 2005 році, порівняно із 1999 роком становило 188,9 тис.

чол. (28,3 %). При цьому, якщо серед молоді віком 30-34 роки чисельність зайнятих не змінилась, то у віковій групі 25-29 років – на 12,1 тис. чол. скоротилась. Відзначені тенденції чітко простежуються і при аналізі відносних показників зайнятості сільської молоді (рис. 1).

Так, незважаючи на загальне підвищення у 2005 році рівня зайнятості сільського населення, серед молоді подібна тенденція спостерігається лише у наймолодшій віковій групі, натомість у двох інших названих рівень дещо нижчий відповідного показника 1999 року. Поряд з цим, слід зауважити, що у 2005 році спостерігається суттєве підвищення названих показників, порівняно із минулим 2004 роком. Неоднозначні тенденції щодо абсолютних та відносних показників економічної активності та зайнятості значною мірою кореспондують із показниками безробіття серед сільської молоді (табл. 1).

Так, протягом останніх семи років загальна чисельність безробітних осіб серед сільської молоді скоротилась із 239,3 тис. чол. у 1999 році до 207,0 тис. чол. у 2005 році, тобто на 32,3 тис. або на 13,5 %. Як і у попе-

Рис. 1. Рівень зайнятості сільської молоді

Таблиця 1

Динаміка чисельності безробітної сільської молоді за 1999-2005 роки,
тис. чол.*

Показники	Чисельність безробітних						
	Роки						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Разом	239,3	289,8	278,3	241,1	245,2	273,7	207,0
у т. ч. віком:							
15-24 роки	140,6	153,9	144,0	133,0	122,8	127,0	107,3
25-29 років	51,4	70,6	69,9	53,6	58,3	77,8	47,8
30-34 роки	47,3	65,3	64,4	54,5	64,1	68,9	51,9

* Розраховано за даними Держкомстату України

редньому випадку найкращими показниками характеризуються особи наймолодшої вікової групи, у якій чисельність безробітних скоротилась на 33,3 тис. чол, або на 13,5 %. Значно нижчим скороченням безробітних осіб характеризується група молоді віком 25-29 років, при цьому серед осіб віком 30-34 років було зафіксовано незначне підвищення контингенту безробітних осіб. В цілому, слід зазначити, що ситуація дещо покращалась лише за підсумками 2005 року, до цього ж ситуація і з сільським безробіттям, особливо серед молоді, що входять до складу віко-

вих груп 25-29 та 30-34 років була вкрай напруженою.

Слід зазначити, що проаналізовані показники значною мірою кореспондують і з іншими, що характеризують становище сільської молоді на ринку праці, зокрема показниками рівня безробіття. Протягом 1999-2004 років показники рівня безробіття як в цілому по сільській місцевості України, так і у розрізі усіх (крім наймолодшої) вікових груп сільської молоді, характеризувались сталою тенденцією до погіршення (рис. 2). Ситуація суттєво змінилась у 2005 році, коли по-

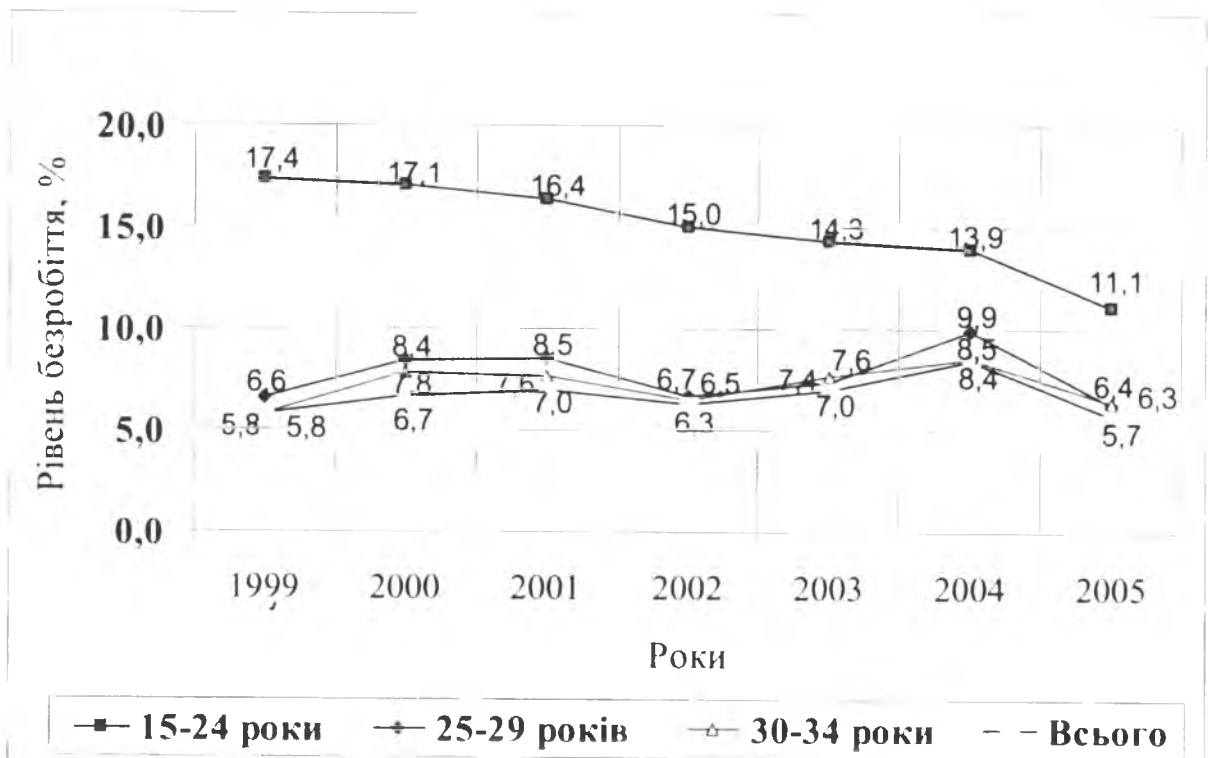

Рис. 2. Безробіття серед сільської молоді за період 1999-2005 рр.

казники рівня безробіття значно знизились порівняно із попереднім роком як в цілому по сільській місцевості, так і по усіх вікових групах молоді. Наприклад, рівень безробіття серед осіб, що відносяться до групи віком 15-24 років знизився на 2,8 в. п., віком 25-29 років на 3,6 і віком 30-34 років – на 2,1 в. п. Однак, навіть за такої умови безробіття серед сільської молоді залишається досить поширеним явищем, а ситуація із рівнем безробіття за останні сім років майже не покращалась.

Однією з основних причин такого становища є неможливість знайти місце прикладання власної робочої сили після закінчення навчальних закладів, у тому числі і ВУЗів. За результатами соціологічного дослідження, проведеного Державним інститутом проблем сім'ї та молоді (червень 2004 року), 64 % сільської молоді переконані, що у разі втрати роботи у своєму населеному пункті буде майже неможливо, натомість у містах таку відповідь дало 22 % молодих респондентів. Про суттєве звуження сфери прикладання праці у сільській місцевості свідчать також і результати моніторингового опитування, здійсненого у 2005 році Інститутом соціології НАН України (табл. 2).

Зокрема, майже дві третини молодих працівників сільської місцевості вважають, що

нині важко знайти будь-яку роботу, найбільші ж труднощі виникають при спробі знайти роботу відповідно до отриманої кваліфікації та з достатнім рівнем оплати праці.

Аналізуючи показники, що характеризують економічно неактивну частину сільської молоді, відзначимо наявність певних спільних рис із відповідними показниками по молоді міст, а саме і в містах і у сільській місцевості чисельність економічно неактивної молоді зростає. Однак, у сільській місцевості це проявляється значно меншою мірою, ніж у містах. Останнє підтверджують і показники рівнів економічно неактивного населення сільської місцевості (табл. 3).

Так, за період 1999-2005 років загальний рівень економічно неактивного сільського населення знизився на 5,9 в.п. При цьому, серед груп сільської молоді існує суттєва диференціація, щодо динамічних змін названого показника. Зокрема, лише наймолодша вікова група молоді характеризується його зниженням, натомість у двох інших групах він характеризується певним зростанням.

Таким чином, на сільському молодіжному ринку праці простежуються неоднозначні тенденції, особливо це стосується молоді віком 25-29 та 30-34 років. На цьому тлі відносно благополучною виглядає група

Таблиця 2

Ступінь важкості (легкості) отримання роботи сільською молоддю України, 2005 р.

Тип роботи	Ступінь важкості (легкості), %		
	Легко	Важко	Не знаю
За мою кваліфікацією та достатнім заробітком	3	85	12
За мою кваліфікацією без достатнього заробітку	14	64	22
За достатнім заробітком, але не за кваліфікацією	2	77	21
Будь-яку роботу	22	62	16

Таблиця 3

Рівень економічно неактивної молоді сільської місцевості, %.*

Показники	Роки						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Всього	41,8	38,5	39,7	39,6	40,5	38,8	35,9
з них, віком:							
15-24 роки	56,9	55,6	56,7	56,5	5,5	56,1	54,5
25-29 років	21,5	18,3	20,5	21,9	22,0	21,4	22,8
30-34 роки	17,7	15,6	15,9	17,6	17,3	19,1	18,5

* Розраховано за даними Держкомстату України

молоді віком 15-24 років, що наводить на думку про значно кращі можливості названого контингенту осіб щодо працевлаштування. Слід зазначити, що відносно кращі показники названої групи осіб, які проаналізовані вище, порівняно із молоддю міст та іншими групами молоді сільської місцевості, не є підставою для здійснення однозначного висновку щодо більш сприятливих умов їх працевлаштування. Йдеться про наступне: згідно з методикою обстеження умов життя домогосподарств до зайнятого населення відносяться серед іншого і особи, що працювали в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності. Загальновідомо, що переважна більшість сільських сімей має у своєму володінні земельні ділянки, при цьому значна кількість селян реалізовує вироблену на них продукцію (заготівельним організаціям, посередникам, на ринках тощо). Звичайно, що поряд зі старшими членами сімей в особистих господарствах працює і молодь. Саме

цим, на нашу думку, значною мірою пояснюється звищезазначена ситуація.

IV. Висновки. Отже, в аграрній сфері склалася ситуація, за якої традиційний сільськогосподарський сектор економіки, представлений крупнотоварними сільськогосподарськими підприємствами, не в змозі забезпечити достатній рівень зайнятості сільської молоді (у тому числі і стабільний та достатній за обсягом заробіток). Для останніх названа ситуація проявляється у виникненні значних труднощів, пов'язаних із пошуком роботи, в результаті чого значна їх частина змушена переорієнтуватись на зайнятість у приватному секторі, основна роль в якому належить особистому підсобному господарству.

The article is devoted to research of problems of economic activity of young people in the process of restructuring of economy, to the exposure of cause-effect relations between factors which influence on changing of character of employment, outlined directions of decline of consequences of the negative influencing of different factors on employment of young people.

Капітанець Ю.М.

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток ринкових відносин в країні посилює питання конкуренції підприємств. Природно виникає потреба в оцінці конкурентоспроможності останніх. В статті проаналізовані та класифіковані наукові підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Розглянуті варіанти застосування цих підходів на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, оцінка конкурентоспроможності підприємства, методика визначення конкурентоспроможності.

I. Вступ. Конкурентоспроможність підприємства – складне і багатогранне поняття, що залежить від рівня конкурентоспроможності кожного складового елемента, вплив яких на загальну величину є інтегральним і неоднозначним. Удосконалення лише одного елемента виробничого потенціалу не

може привести до суттєвого підвищення конкурентоспроможності підприємства [1, 66]. Тому необхідним є комплексний всебічний аналіз і оцінка конкурентоспроможності підприємства. Він проводиться з метою визначення потенційних і реальних можливостей підприємства створювати і реалізовувати свою продукцію на внутрішньому і зовнішньому ринках.

II. Постановка завдання. Значний вклад у вирішення проблеми аналізу і оцінки конкурентоспроможності підприємств внесли зарубіжні вчені: І. Ансофф, М. Портер, Ж.-Ж. Ламбен та інші.

Водночас, на даний час в економічній літературі відчутною є недостатня кількість робіт вітчизняних вчених – економістів з проблем конкурентоспроможності. Зокрема, відсутні системні дослідження з розвитку методологічних підходів до аналізу і оцінки конкурентоспроможності підприємств. Ціллю статті є аналіз існуючих методологі-